

رفتار استفاده از پایگاه‌های دسترسی آزاد در بین اعضای هیئت علمی براساس نظریه رفتار برنامه‌ریزی شده (مطالعه موردی: دانشگاه‌های شهر اهواز)

مهسا ویسی زاده^۱ | فریبا نظری^۲

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد گروه علم اطلاعات و دانش شناسی، واحد اهواز، دانشگاه آزاد اسلامی، اهواز، ایران
۲- استادیار گروه علم اطلاعات و دانش شناسی، واحد اهواز، دانشگاه آزاد اسلامی، اهواز، ایران (نویسنده مسئول). nazari_lib@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۹۶/۵/۳۰ | تاریخ پذیرش: ۹۶/۱۰/۱۵

چکیده

هدف: پژوهش حاضر باهدف «مطالعه رفتار استفاده از پایگاه‌های دسترسی آزاد، در میان اعضای هیئت علمی دانشگاه‌های شهر اهواز براساس نظریه رفتار برنامه‌ریزی شده آیزن» انجام شده است.

روش پژوهش: روش پژوهش از نوع مدل‌یابی علی یا معادلات ساختاری است. نمونه پژوهش ۲۹۸ نفر از اعضای هیئت علمی دانشگاه‌های شهر اهواز اعم از دانشگاه‌های دولتی، آزاد و پیام نور هستند. داده‌های پژوهش با استفاده از پرسشنامه بر مبنای مدل آیزن گردآوری شدند. از روش تحلیل عاملی تأییدی و مدل معادلات ساختاری بر پایه‌ی نرم‌افزار لیزرل برای ارزیابی مدل ساختاری استفاده می‌شود.

یافته‌ها: بر اساس نتایج مدل معادلات ساختاری، روابط به این شکل برقرار شد: باورهای رفتاری با نگرش، نگرش با قصد رفتاری و رفتار، باورهای هنجاری با هنجارهای ذهنی، هنجارهای ذهنی با قصد رفتاری، قصد رفتاری با رفتار، باورهای کنترل شده با کنترل رفتاری هدایت شده، کنترل رفتاری هدایت شده با قصد رفتاری و رفتار، باورهای رفتاری و باورهای کنترل شده، باورهای هنجاری و باورهای کنترل شده، مدل ارزیابی شده در ابتدا برازش ضعیفی ارائه داد ولی بعد از تغییر بعضی رابطه‌ها به پیشنهاد نرم‌افزار به برازش مطلوبی دست یافتیم که در مقایسه با مدل آیزن به ۴ رابطه دیگر نیز رسیدیم.

نتیجه گیری: الگوی رفتار برنامه‌ریزی شده، الگویی قابل اتکا در جهت برنامه‌ریزی و هدایت رفتارهای مخاطبان، دانشجویان و اعضای هیئت علمی به سمت استفاده از خدمات الکترونیکی پایگاه‌های اطلاعاتی است.

واژه‌های کلیدی: اعضای هیئت علمی، پایگاه‌های دسترسی آزاد، رفتار استفاده، نظریه رفتار برنامه‌ریزی شده.

مقدمه

پیشرفت های اخیر در فن آوری اطلاعات، کتابخانه ها و مراکز اطلاعاتی را تحت تأثیر خود قرار داده است. وجود شبکه های ارتباطی گسترده از جمله اینترنت، روش های جست و جو و بازیابی اطلاعات را متحول ساخته و این امکان را فراهم نموده است تا طیف وسیعی از پژوهشگران، بدون حضور فیزیکی در کتابخانه ها و مراکز اطلاعاتی و تنها با دسترس به یک رایانه و خط اینترنت اقدام به رفع نیازهای اطلاعاتی خود از طریق پایگاه های اطلاعاتی پیوسته نمایند. منظور از پایگاه های اطلاعاتی پیوسته محمل هایی است که منابع اطلاعاتی را به صورت یکپارچه و در قالب فایل های رایانه ای ذخیره می کنند و امکان جست و جو و بازیابی سریع اطلاعات را از طریق دسترس به اینترنت و اشتراک این پایگاه ها فراهم می آورند. استفاده از شبکه های جهانی و دریافت اطلاعات از پایگاه های اطلاعاتی در سراسر جهان از طریق اینترنت، اشاعه دانش بدون مدون بشر را سریع تر و سهل تر ساخته است. هم چنین امکان استفاده از اطلاعات به کمک ابزارهای دقیق و توانمند ارتباطات راه دور، فن آوری های رایانه و مدیریت نظام های اطلاع رسانی، پژوهشگران را در تهیه و تدوین برنامه های مطالعاتی و چگونگی انتخاب روش های دریافت اطلاعات و در نتیجه تصمیم گیری های صحیح یاری می دهد (جعفرنژاد، ۱۳۷۹).

بی توجهی به ادراک کاربران کتابخانه ها نسبت به استفاده از نظام های فناورانه کتابخانه باعث می شود تا این نظام ها به آسانی از سوی کاربران کنار گذاشته شوند و کاربر در راستای رفع نیازهای اطلاعاتی خود از سایر منابع در دسترس استفاده کند یا تغییراتی در رفتار اطلاع یابی خود ایجاد نماید. رفتار افراد به عنوان کاربران خدمات الکترونیکی تحت تأثیر تمایلات، انگیزش ها، نگرش ها، هنجارها و عوامل دیگر است. طیف گسترده ای از این عوامل، رفتار کاربر را در راستای استفاده از فن آوری های نوین شکل می دهد. نظریه های بسیاری در زمینه بررسی رفتار فرد در زمینه پذیرش و استفاده از فناوری ها و خدمات ارائه شده به واسطه آن در دهه های اخیر ارائه شده که هر کدام از دیدگاهی خاص به

بررسی چرایی رفتار و ادراک فرد پرداخته اند (لگزیان، حدادیان و کفاشان، ۱۳۹۲).

یکی از مهم ترین مدل های پیش بینی رفتار، مدل رفتار برنامه ریزی شده است که می تواند در بررسی عقاید، ارزش ها و نگرش هایی که در بطن رفتار اشتراک دانش وجود دارد، مورد استفاده قرار گیرد. نظریه رفتار برنامه ریزی شده یک نظریه شناختی اجتماعی است که به منظور درک و پیش بینی رفتار انسان طراحی شده و شکل توسعه یافته نظریه عمل منطقی است. نظریه عمل منطقی بیان می کند که رفتار افراد توسط قصد آنها برای انجام رفتار مشخص می گردد که عامل انگیزشی آن را می توان نگرش نسبت به آن رفتار و هنجار ذهنی درباره آن رفتار دانست. یکی از پیش فرض های اصلی این نظریه این است که بخش اعظم اقدامات اجتماعی به صورت ارادی کنترل می شوند (فیشبین^۱ و آیزن^۲، ۱۹۷۵). به این معنی که فردی با مقاصد ویژه خود، قادر خواهد بود آزادانه در مورد اقدام یا عدم اقدام به شیوه ای ویژه تصمیم گیری کند. نظریه رفتار برنامه ریزی شده سه عامل پیش بین مستقل را برای قصد یک رفتار پیشنهاد می کند: نگرش، هنجار ذهنی و کنترل رفتاری درک شده. نگرش نسبت به یک رفتار عبارت است از ارزیابی یک فرد از میزان مطلوب یا غیرمطلوب بودن یک رفتار (آیزن، ۱۹۹۱). هنجار ذهنی به برداشت فرد از نظرات افراد مهم برای انجام یا عدم انجام رفتار اشاره دارد و کنترل رفتار درک شده به عنوان سومین عامل تعیین کننده قصد، به درک فرد از آسانی و سختی انجام رفتار مربوط است. بنابراین در این پژوهش، رفتار استفاده اعضای هیأت علمی دانشگاه های شهر اهواز در استفاده از پایگاه های دسترسی آزاد براساس نظریه رفتار برنامه ریزی شده در ابعاد عوامل نگرشی، هنجارهای ذهنی و کنترل رفتاری درک شده مورد بررسی قرار گرفته تا براساس آن، چگونگی استفاده از این نوع منابع و عوامل مؤثر بر استفاده از آنها و مشخص شدن نقاط ضعف و قوت این نوع منابع بر اساس مدل نهایی بتوان نتایج آن را در اختیار مسئولین و دست اندرکاران دانشگاه های شهر اهواز جهت بهره برداری مناسب از آن قرار داد.

^۱ Fishbein

^۲ Ajzen

شده) خود از عوامل مؤثر بر قصد استفاده هستند. نتایج تحقیق نشان داد کنترل رفتاری درک شده، هنجارهای ذهنی و نگرش هر سه بر قصد استفاده اثر می‌گذارند. تمامی فرضیه‌ها در این تحقیق به جز تأثیر نوآوری فردی و قابلیت سازگاری بر نگرش به تأیید رسیده است.

حقیقی نسب و کلانتری (۱۳۸۸) پذیرش خدمات بانکداری الکترونیکی را بر اساس مدل تجزیه رفتار برنامه ریزی شده در بانک‌های دولتی و خصوصی شهر تهران در بانک دولتی ملت و با خصوصی سامان را مورد بررسی قرار دادند. یافته‌های این پژوهش نشان داد که امنیت و محرمانگی خدمات و ویژگی خدمات بانکداری الکترونیکی در بانک خصوصی سامان و امنیت و محرمانگی و سودمندی خدمات در بانک دولتی ملت مهمترین عوامل پذیرش مشتریان را شامل می‌شوند و در بین عوامل بازدارنده، محیط بیرونی و ترجیحات شخصی در هر دو بانک بالاترین رتبه را عدم پذیرش مشتریان به خود اختصاص دادند.

مختارپور (۱۳۸۸) پژوهشی تحت عنوان "منابع غیر رسمی اطلاعات و رفتار اطلاعاتی: کنکاش در علل و عوامل گرایش کاربران به منابع اطلاعاتی غیررسمی" را به انجام رساند. نتایج این پژوهش نشان داد که گرایش قابل توجه کاربران اعم از متخصص و غیرمتخصص به منابع غیررسمی حکایت دارد با این حال، به نظر می‌رسد که در متون علمی به علل و عوامل گرایش یاد شده چندان که باید پرداخته نشده است. همچنین دلایلی مانند اجتماعی بودن انسان، اصل کمترین کوشش، حس باورپذیری انسان، الگوی صرفه جویی اقتصادی، اضافه بار اطلاعات در زمره مهمترین دلایل کاربران در گرایش به منابع غیررسمی به شمار می‌آیند.

نظری، خسروی و نوشین فرد (۱۳۹۱) پژوهشی تحت عنوان "پیش‌بین‌های مؤثر در پذیرش پایگاه‌های اطلاعاتی پیوسته توسط اعضای هیئت علمی" را به انجام رساندند یافته‌های این پژوهش نشان داد که تفاوت معنی داری در سطح ۰/۰۱ بین درک اعضای هیئت علمی از گویه‌هایی ویژگی پایگاه‌های اطلاعاتی پیوسته وجود دارد. ۷۰ درصد میزان پذیرش پایگاه‌های اطلاعاتی پیوسته متأثر از متغیرهای مفید بودن، سازگاری، پیچیدگی،

لذا با عنایت به مطالب مذکور، این پژوهش درصدد پاسخگویی به این مسئله مهم است که رفتار استفاده از پایگاه‌های دسترسی آزاد، در بین اعضای هیئت علمی دانشگاه‌های شهر اهواز براساس نظریه رفتار برنامه‌ریزی شده چگونه است.

پژوهش‌هایی که مشابه با این پژوهش انجام شده به صورت زیر بیان می‌شود.

هریسون^۱ و همکاران (۱۹۹۷) در پژوهشی تحت عنوان "تصمیمات اجرایی در پذیرش فن آوری اطلاعات در کسب و کار کوچک با استفاده از تئوری ایزن و فیش‌بین" نظریه رفتار برنامه‌ریزی شده آیزن را در پذیرش فن آوری اطلاعات در ۱۶۲ موسسه کوچک مورد مطالعه قرار دادند و دریافتند که نگرش، برداشت از کنترل رفتاری و هنجار ذهنی در پیش بینی تصمیم مدیر یک موسسه کوچک در زمینه پذیرش فن آوری اطلاعات معنادار است. یافته‌ها از مدل نهایی این پژوهش نشان داد که باورهای هنجاری به صورت مستقیم با ضریب تأثیر ۰/۳۲. بر رفتار مدیران شرکت‌ها تأثیر گذاشته است همچنین نگرش با ضریب تأثیر ۰/۳۹. از باورهای رفتاری، با ضریب تأثیر ۰/۱۶. از باورهای هنجاری، با ضریب تأثیر ۰/۱۳. از باورهای کنترل شده، با ضریب تأثیر ۰/۱۵. از هنجارهای ذهنی و با ضریب تأثیر ۰/۲۹. از کنترل رفتاری تأثیر می‌پذیرد. همچنین آنان بر اساس یافته‌های خود نظریه رفتار برنامه ریزی شده آیزن را به عنوان نظریه عمومی مناسب برای توجیه پذیرش فن آوری اطلاعات در مؤسسات کوچک معرفی کردند.

هونگ و همکاران (۲۰۰۹) در تحقیق خود پذیرش کاربران از سیستم مدیریت اسناد الکترونیک را بررسی کرده‌اند. مدل تحقیق بر مبنای تئوری رفتار برنامه ریزی شده بود. مدل تحقیق آنها از شش متغیر (سودمندی درک شده، سهولت استفاده درک شده، آموزش، اعتماد، نوآوری شخصی، قابلیت سازگاری که بر نگرش، دو متغیر (اثر خارجی و اثر میان فردی) که بر هنجارهای ذهنی و در متغیر خودکارآمدی و شرایط تسهیل کننده که بر کنترل رفتاری درک شده اثر می‌گذارند تشکیل شده است. که این سه عامل (نگرش، هنجارهای ذهنی، کنترل رفتاری درک

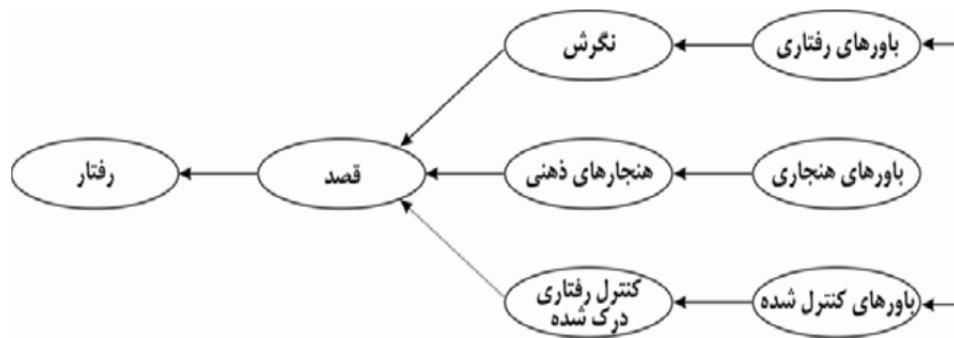
¹Harrison, David

لگزیان، حدادیان و کفاشان (۱۳۹۲) پژوهشی تحت عنوان "بررسی ادراک دانشجویان از خدمات الکترونیکی کتابخانه‌های دانشگاهی: پژوهشی بر مبنای نظریه رفتار برنامه ریزی شده آیزن" را انجام دادند یافته‌های این پژوهش نشان داد آزمون دقیق مجذور کای مدل مورد نظر را رد می‌کند همچنین با توجه به مقدار به دست آمده از شاخص RMSEA که بزرگتر از مقدار توصیه شده ۰/۰۸ است نتیجه گرفته می‌شود که درجه تقریب در جامعه بسیار بزرگ است بنابراین بایستی مدل مورد نظر رد شود. سایر نتایج نیز نشان داد که قصد و باورهای هنجاری به صورت مستقیم بر رفتار مراجعه کنندگان به کتابخانه تأثیر می‌گذارد. همچنین در مدل نهایی تحقیق در مقایسه با مدل اولیه آیزن، نگرش نقش مهمتری را ایفا می‌کند که از طریق قصد، به صورت غیرمستقیم بر رفتار استفاده کنندگان از خدمات الکترونیکی کتابخانه‌ها اثر می‌گذارد.

شکل شماره ۱ مدل مفهومی تحقیق را نشان می‌دهد طبق این مدل مفهومی و طبق تئوری رفتار برنامه ریزی شده، رفتار فرد تابعی از میزان قصد او به انجام رفتار و میزان کنترل ارادی بر انجام رفتار می‌باشد. قصد به نوبه خود تحت تأثیر سه سازه مستقل نگرش، هنجارهای ذهنی و کنترل رفتاری درک شده قرار دارد. همچنین باورهای رفتاری، نگرش مطلوب یا نامطلوبی را نسبت به رفتار ایجاد می‌کنند. باورهای هنجاری منجر به درک فشار اجتماعی یا هنجارهای ذهنی می‌شود و در نهایت، باورهای کنترلی منجر به افزایش کنترل رفتاری درک شده، درک سهولت و یا سختی اجرای رفتار است. و در کل نگرش نسبت به رفتار، هنجار ذهنی و ادراک فرد از کنترل رفتاری، منجر به شکل‌گیری قصد رفتاری فرد می‌شود. نگرش و هنجار ذهنی مطلوب‌تر و درک کنترل بیشتر بر اجرای کار، به احتمال زیاد، قصد فرد را به اجرای یک رفتار در پاسخ به یک نیاز بر می‌انگیزد.

آزمون‌پذیری، و مشاهده‌پذیری است. ویژگی مفید بودن و سازگاری در سطح معنی داری ۰/۰۰۱ نسبت به دیگر ویژگی‌ها پیش‌بین‌های قوی‌تری در میزان پذیرش پایگاه‌های اطلاعاتی پیوسته هستند. هم‌چنین در پژوهشی دیگر: نظری، خسروی و باب الحوائجی (۱۳۹۱) پژوهشی تحت عنوان «رابطه درک ویژگی‌های پایگاه‌های اطلاعاتی پیوسته و پذیرش آنها توسط زنان عضو هیئت علمی» به انجام رساندند یافته‌های این پژوهش نشان داد که با استفاده از روش همبستگی پیرسون تمام متغیرهای مستقل در چارچوب ویژگی‌های نظریه اشاعه نوآوری‌های راجرز در سطح ۰/۰۰۱ ارتباط معناداری با میزان پذیرش دارند. همچنین ۷۸ درصد میزان پذیرش پایگاه‌های اطلاعاتی پیوسته متأثر از متغیرهای پیش بین مفید نسبی، سازگاری، پیچیدگی، آزمون‌پذیری و مشاهده‌پذیری است. همچنین ویژگی مفیدبودن و سازگاری نسبت به دیگر ویژگی‌ها پیش‌بین‌های قوی‌تری در میزان پذیرش پایگاه‌های اطلاعاتی پیوسته هستند.

آشوغ و همکاران (۱۳۹۲) در پژوهشی به بررسی کاربرد نظریه رفتار برنامه ریزی شده برای پیش‌بینی رفتارهای ایمن رانندگی در رانندگان کامیون پرداختند. نتایج این پژوهش نشان داد که میانگین سن رانندگان مورد بررسی ۳۸.۳ سال با انحراف معیار ۹/۸ بود. رانندگان به طور میانگین ۱۳/۸ سال سابقه رانندگی با کامیون داشتند. تجزیه و تحلیل رگرسیون چندمتغیره نشان داد که نگرش و کنترل رفتاری درک شده، پیش‌بینی کننده قصد انجام رفتارهای ایمن رانندگی می‌باشند. رانندگانی که نگرش مثبت و کنترل رفتاری درک شده بالاتری داشتند، احتمال قصد انجام رفتارهای ایمن‌تر رانندگی بیشتر بود. تجزیه و تحلیل رگرسیون چندمتغیره نشان داد که قصد انجام رفتارهای ایمن رانندگی و کنترل رفتاری درک شده، پیش‌بینی کننده رفتارهای ایمن در رانندگی است. رانندگانی که قصد بالاتر و کنترل رفتاری درک شده بیشتری داشتند، احتمال انجام رفتارهای ایمن رانندگی در آن‌ها بیشتر بود.

شکل ۱ مدل رفتاربرنامه ریزی شده ایزن (۲۰۰۶)

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نوع کاربردی بوده که به روش توصیفی پیمایشی با رویکرد علی انجام شده است. کلیه اعضای هیئت علمی دانشگاه‌های شهر اهواز اعم از دولتی، آزاد و پیام نور، جامعه پژوهش را تشکیل می‌دهند. براساس اطلاعات کسب‌شده توسط پژوهشگر تعداد ایشان در زمان انجام پژوهش ۱۲۰۰ نفر است که از بین ایشان ۲۹۸ نفر به روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای جهت شرکت در پژوهش انتخاب شده‌اند. جهت گردآوری داده‌های پژوهش از ابزار پرسش‌نامه استفاده شد. پرسش‌نامه‌ی محقق‌ساخته شامل ابعاد رفتار، قصد رفتاری، نگرش، باورهای رفتاری، هنجارهای ذهنی هدایت‌شده، باورهای رفتاری، کنترل رفتاری هدایت‌شده و باورهای کنترل‌شده جهت گردآوری اطلاعات پژوهش مورد استفاده قرار گرفت. جهت سنجش روایی پرسش‌نامه، با استفاده از نظرات استاد محترم راهنما و ۵ نفر از اساتید گروه‌های علم اطلاعات و دانش‌شناسی و مدیریت استفاده شده و روایی پرسش‌نامه توسط ایشان تأیید گردید. پایایی پرسش‌نامه‌های پژوهش با استفاده از آزمون آلفای کرونباخ محاسبه شد. به این منظور ابتدا تعداد ۳۰ پرسش‌نامه بین اعضای جامعه‌ی پژوهش، توزیع و پس از جمع‌آوری در نرم‌افزار SPSS23 وارد شده و مورد آزمون و با کسب نمره ۰/۷۹ پایایی آن مورد تأیید قرار گرفت. داده‌های پژوهش پس از گردآوری، به منظور تجزیه و تحلیل وارد نرم‌افزار SPSS23 شده و با استفاده از روش‌های آماری توصیفی شامل فراوانی، درصد، میانگین و انحراف استاندارد توصیف شده و با استفاده از نرم‌افزارهای word و excell در قالب جدول و نمودار ارائه شده و جهت

براین اساس فرضیه‌های پژوهش به شرح ذیل طرح شده است:

۱. باورهای رفتاری اعضای هیات علمی دانشگاه‌های شهر اهواز بر نگرش ایشان نسبت به استفاده از خدمات پایگاه‌های دسترسی آزاد تأثیر دارد.
۲. باورهای هنجاری اعضای هیات علمی دانشگاه‌های شهر اهواز بر هنجارهای ذهنی ایشان نسبت به استفاده از خدمات پایگاه‌های دسترسی آزاد تأثیر دارد.
۳. باورهای کنترل‌شده اعضای هیات علمی دانشگاه‌های شهر اهواز بر کنترل رفتاری ایشان نسبت به استفاده از خدمات پایگاه‌های دسترسی آزاد تأثیر دارد.
۴. نگرش اعضای هیات علمی دانشگاه‌های شهر اهواز بر قصد ایشان در استفاده از خدمات پایگاه‌های دسترسی آزاد تأثیر دارد.
۵. هنجارهای ذهنی اعضای هیات علمی دانشگاه‌های شهر اهواز بر قصد ایشان در استفاده از خدمات پایگاه‌های دسترسی آزاد تأثیر دارد.
۶. کنترل رفتاری درک شده اعضای هیات علمی دانشگاه‌های شهر اهواز بر قصد ایشان در استفاده از خدمات پایگاه‌های دسترسی آزاد تأثیر دارد.
۷. قصد اعضای هیات علمی دانشگاه‌های شهر اهواز در استفاده از پایگاه‌های دسترسی آزاد بر رفتار استفاده ایشان تأثیر دارد.
۸. باورهای رفتاری اعضای هیات علمی دانشگاه‌های شهر اهواز در استفاده از خدمات پایگاه‌های دسترسی آزاد بر باورهای کنترلی ایشان تأثیر دارد.

بررسی مدل پژوهش و تعیین میزان تأثیر هر یک از متغیرها، تحلیل عاملی تأییدی با استفاده از نرم‌افزار لیزرل انجام شده است.

جدول ۱. نتایج آزمون نرمال بودن داده‌ها

پرسشنامه	قصد رفتاری	کنترل رفتاری	هنجار ذهنی	باور کنترل شده	رفتار	باور رفتاری	نگرش	باور هنجاری
سطح معنی داری	۰/۰۸۰	۰/۰۸۸	۰/۰۸۴	۰/۱۶۲	۰/۱۵۶	۰/۱۱۴	۰/۱۱۳	۰/۱۲۲

یافته‌ها

داده‌ها تأیید شد، لذا در تحلیل استنباطی از آزمون‌های پارامتریک استفاده می‌شود. به‌طور خلاصه در تحلیل عاملی تأییدی مدلی ساخته می‌شود که در آن فرض می‌شود داده‌های تجربی بر پایه چند پارامتر توصیف یا محاسبه می‌شوند. این مدل مبتنی بر اطلاعات قبلی درباره ساختار داده‌ها است. ساختاری که در قالب یک تئوری، فرضیه یا دانش حاصل از مطالعات پیشین (همان تحلیل اکتشافی) به دست آمده است. جدول ۲ این تحلیل را نشان می‌دهد.

به منظور ارزیابی نرمال بودن داده‌های مورد بررسی از آزمون کلموگروف-اسمیرنوف استفاده شد. نتایج حاصل از آزمون حاکی از نرمال بودن داده‌هاست. سطح معنی داری آزمون برای متغیرهای مستقل و وابسته در جدول ۱ نشان داده شده است. بر اساس مقادیر به دست آمده، فرض H_1 مبنی بر غیرنرمال بودن داده‌های پرسشنامه رد شده و فرض H_0 مبنی بر نرمال بودن

جدول ۲. میزان همبستگی شاخص‌ها در هر عامل

گوینه	عامل	متغیرهای تبیین کننده	میزان همبستگی
A0	رفتار	استفاده از پایگاه های دسترسی	۰/۷۵
A1		ارتباط پایگاه های دسترسی با رشته تحصیلی	۰/۸۲
A2		استناد به پایگاه های دسترسی آزاد در نوشتن مقاله	۰/۸۳
A3		استفاده از منابع پایگاه های دسترسی آزاد	۰/۶۸
B4	قصد رفتاری	استفاده از منابع اطلاعاتی پایگاههای دسترسی آزاد را مفید میدانم .	۰/۷۹
B5		استفاده از منابع اطلاعاتی پایگاههای دسترسی آزاد را برای خود ضروری میدانم .	۰/۸۰
B6		هنگام استفاده از منابع اطلاعاتی پایگاههای -دسترسی آزاد منابع علمی به روز در اختیار من قرار می گیرد .	۰/۶۹
B7		من بطور مستمر از منابع اطلاعاتی پایگاههای دسترسی آزاد استفاده میکنم .	۰/۵۰
B8		استفاده از منابع اطلاعاتی پایگاههای دسترسی آزاد را به دیگر همکارانم توصیه میکنم.	۰/۶۶
N9	نگرش	استفاده از منابع اطلاعاتی پایگاههای دسترسی آزاد بسیار ارزشمند است .	۰/۴۹
N10		استفاده از منابع اطلاعاتی پایگاههای دسترسی آزاد باعث خواهد شد تا در طول دوران تدریس خود موفق تر عمل کنم.	۰/۶۴
N11		اعتقاد دارم که استفاده منظم از منابع اطلاعاتی پایگاههای دسترسی آزاد بسیار ارزشمند است .	۰/۳۹
N12		برای من تصور اینکه از منابع اطلاعاتی پایگاههای دسترسی آزاد استفاده کنم دشوار است .	۰/۶۷
N13		استفاده از منابع اطلاعاتی پایگاههای دسترسی آزاد را باعث اتلاف وقت خود میدانم .	۰/۴۶
N14		. کیفیت منابع اطلاعاتی پایگاههای دسترسی آزاد از نظر دستیابی به اطلاعات مورد پسند من است .	۰/۳۵
C15	باورهای رفتاری	استفاده از منابع اطلاعاتی پایگاههای دسترسی آزاد باعث پیشرفت شغلی من خواهد شد .	۰/۵۲

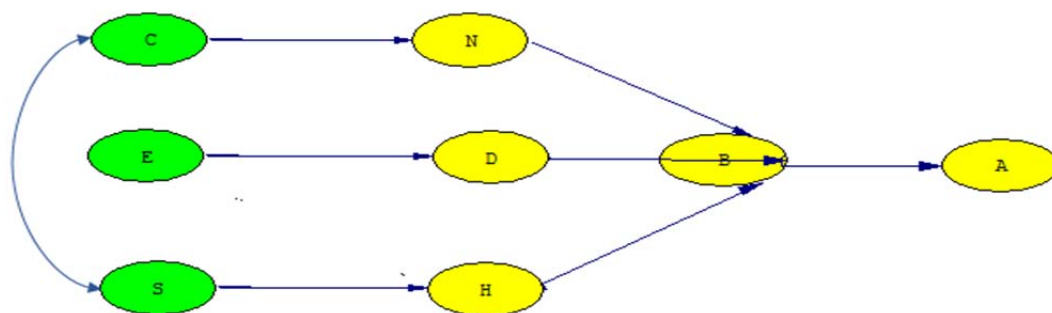
۰/۹۶	معتقدم استفاده از منابع اطلاعاتی پایگاههای دسترسی آزاد می تواند ارتباطات علمی را وارد دوران نوینی کند.		C16
۰/۵۵	من به اجبار از منابع اطلاعاتی پایگاههای دسترسی آزاد استفاده می کنم.		C17
۰/۶۳	انتشار مقالات در قالب دسترسی آزاد باعث افزایش خوانندگان آنها خواهد شد.		C18
۰/۹۸	به کمک جنبش دسترسی آزاد بحران اجازه مرتفع می شود.		C19
۰/۹۹	دسترسی آزاد به مقالات علمی بحران قیمت را از بین می برد.		C20
۰/۹۶	جنبش دسترسی آزاد میزان استناد دهی به مقالات را افزایش می دهد.		C21
۰/۶۰	همکاران همواره من را به استفاده از منابع اطلاعاتی پایگاههای دسترسی آزاد ترغیب می کنند.	هنجارهای ذهنی هدایت شده	D22
۰/۷۸	دوستان نزدیک من فکر می کنند من باید بطور منظم از پایگاههای دسترسی آزاد بهره برداری کنم.		D23
۰/۸۸	مسئولان ومدیران دانشگاه همواره من را به استفاده از منابع اطلاعاتی پایگاههای دسترسی آزاد ترغیب می کنند.		D24
۰/۸۰	بطور کلی اطرافیان من انتظار دارند استفاده از منابع اطلاعاتی پایگاههای دسترسی آزاد را مورد حمایت قراردهم.		D25
۰/۵۰	استفاده از منابع اطلاعاتی پایگاههای دسترسی آزاد به روزآمد سازی اطلاعات من کمک می کند.		E26
۰/۹۶	اشاعه و گسترش جنبش دسترسی آزاد را برای نشر اطلاعات علمی مثبت می دانم.		E27
۰/۵۳	همه اساتید موفق از منابع اطلاعاتی پایگاههای دسترسی آزاد استفاده می کنند.		E28
۰/۶۲	اکثر اساتید براین باورند که استفاده منظم از منابع اطلاعاتی پایگاههای دسترسی آزاد بسیار ارزشمند است.	باورهای هنجاری	E29
۰/۹۷	استفاده از منابع علمی پایگاههای دسترسی آزاد برای این است که مورد تایید همکارانم باشم		E30
۱/۰۰	برای من تصور استفاده از منابع اطلاعاتی پایگاههای دسترسی آزاد دشوار است.		E31
۰/۶۶	استفاده از منابع اطلاعاتی پایگاههای دسترسی آزاد برایم آسان است.		H32
۰/۸۶	مطمئن هستم که از منابع اطلاعاتی پایگاههای دسترسی آزاد در طول دوران تدریس خود استفاده خواهم کرد استفاده را ادامه خواهم داد.		H33
۰/۷۴	فرایند استفاده از منابع اطلاعاتی پایگاههای دسترسی آزاد لذت بخش است.	کنترل رفتاری هدایت شده	H34
۰/۷۶	تصمیم به استفاده از منابع اطلاعات علمی پایگاههای دسترسی آزاد تحت کنترل من نیست		H35
۰/۸۱	استفاده از منابع اطلاعات علمی پایگاههای دسترسی آزاد کاملاً با اراده و کنترل من است.		H36
۰/۷۱	آگاهی از مزایای منابع اطلاعات علمی پایگاههای دسترسی آزاد من را در استفاده بیشتر از آنها ترغیب می کند.		S37
۰/۷۲	وقتی محاسن استفاده از منابع اطلاعات علمی پایگاههای دسترسی آزاد را می شنوم استفاده از آنها برایم راحت تر می شود.	باورهای کنترل شده	S38
۰/۸۳	فکر میکنم استفاده از منابع اطلاعات علمی پایگاههای دسترسی آزاد تاثیر مثبتی بر آینده شغلی من دارد.		S39
۰/۸۳	به نظر من استناد دهی به منابع اطلاعات علمی پایگاههای دسترسی آزاد تاثیر مثبتی در اعتبار آن مقاله ندارد.		S40

رفتاری دارد. (گویه d۲۴) با بار عاملی ۰/۸۸ بیشترین تبیین و (گویه d۲۲) با بار عاملی ۰/۶۰ کمترین تبیین را بر متغیر هنجارهای ذهنی دارد. (گویه E۳۱) با بار عاملی ۱/۰۰ بیشترین تبیین و (گویه E۲۶) با بار عاملی ۰/۵۰ کمترین تبیین را بر متغیر باورهای هنجاری دارد. (گویه H۳۳) با بار عاملی ۰/۸۶ بیشترین تبیین و (گویه H۳۲) با بار عاملی ۰/۵۵ کمترین تبیین را بر متغیر کنترل رفتاری هدایت شده دارد.

تحلیل مدل ساختاری عوامل رفتار

برای راحتی کار در نرم افزار به جای به کار بردن نام کامل متغیرها از کدهایی استفاده شده است که در جدول ۳ معرفی شده‌اند.

با توجه به بارهای عاملی به دست آمده می‌توان نتیجه‌گیری کرد که سؤالات ارائه شده در پرسشنامه می‌توانند متغیر رفتار، قصد رفتاری، نگرش، باورهای رفتاری، هنجارهای ذهنی هدایت شده، باورهای هنجاری، کنترل رفتاری هدایت شده و باورهای کنترل شده را بسنجند همانطور که در جدول ۲ قابل مشاهده است. می‌توان اینچنین استنباط کرد که (گویه a۲) با بار عاملی ۰/۸۴ بیشترین تبیین و (گویه a۳) با بار عاملی ۰/۶۸ کمترین تبیین را بر متغیر رفتار دارد. (گویه B۵) با بار عاملی ۰/۸۰ بیشترین تبیین و (گویه B۷) با بار عاملی ۰/۵۰ کمترین تبیین را بر متغیر قصد رفتاری دارد. (گویه N۱۲) با بار عاملی ۰/۶۷ بیشترین تبیین و (گویه N۱۴) با بار عاملی ۰/۳۵ کمترین تبیین را بر متغیر نگرش دارد. (گویه C۱۹) با بار عاملی ۰/۹۹ بیشترین تبیین و (گویه C۱۵) با بار عاملی ۰/۵۲ کمترین تبیین را بر متغیر باورهای

شکل ۲. مدل مفهومی تحقیق ترسیم شده از نرم افزار

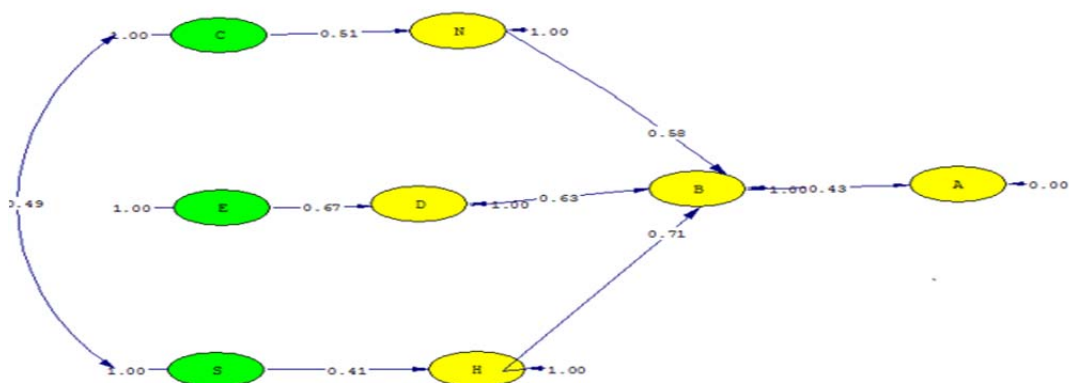
جدول ۳. نام متغیرها و کدهای به کار رفته در مدل

نام متغیر	رفتار	قصد رفتاری	کنترل رفتاری هدایت شده	هنجارهای ذهنی	نگرش	باورهای کنترل شده	باورهای هنجاری	باورهای رفتاری
کد	A	B	H	D	N	S	E	C

ادامه در تفسیر مدل ارائه شده است، مدل برازش خیلی مطلوبی ندارد و با توجه به پیشنهادات نرم افزار، تغییرات جزئی در مدل داده می‌شود که برازش را مطلوب می‌نماید.

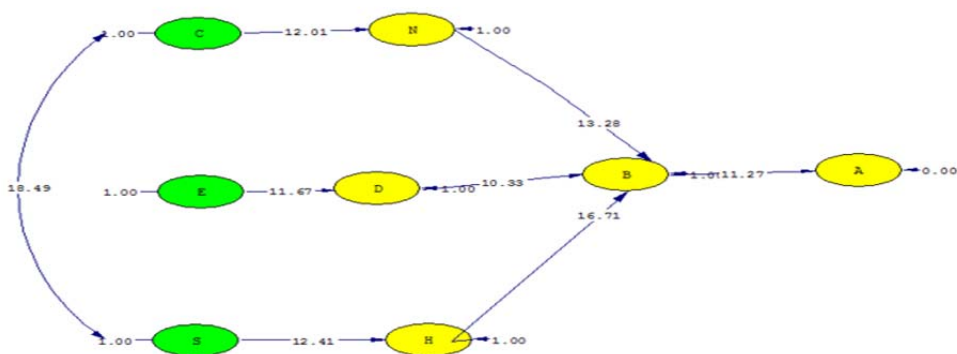
ارزیابی مدل ساختاری: همانطور که در مدل معادلات ساختاری به دست آمده ملاحظه می‌شود، بارهای عاملی به دست آمده همه از ۰/۳ بیشتر هستند، پس می‌توان گفت که می‌تواند ارتباط نسبتاً خوبی بین متغیرها برقرار شود، ولی همانطور که در

Chi-Square=218.57, df=64, P-value=0.00000, RMSEA=0.090

شکل ۳. مدل معادله ساختاری اولیه به دست آمده از نرم افزار لیزرل

Chi-Square=218.57, df=64, P-value=0.00000, RMSEA=0.090

شکل ۴. مدل معادله ساختاری تحقیق (مقدار t) اولیه به دست آمده از نرم افزار لیزرل

اگر مدل قابل آزمون باشد ولی با داده‌ها به طور مناسب تناسب نداشته باشد شاخصهای اصلاحی^۳ که یک وسیله معتبر برای ارزیابی تغییرات مورد نظر در بیان مدل هستند به کار گرفته می‌شوند؛ تا مدل متناسب با داده‌ها شوند.

مهم‌ترین شاخص تناسب مدل آزمون χ^2 است ولی به خاطر این که آزمون χ^2 تحت شرایط خاصی عمل می‌کند و همیشه این شرایط محقق نمی‌شود لذا یکسری شاخصهای ثانویه‌ای نیز ارائه می‌گردد. مهم‌ترین این شاخصها عبارتند از: ^۴GFI، ^۵AGFI، ^۶RMSR

حالت‌های بهینه برای این آزمونها به شرح زیر است:

ارزیابی تناسب^۱ یا برازش: یک مدل وقتی گفته می‌شود که با یکسری داده‌های مشاهده شده تناسب دارد که ماتریس کوواریانس ضمنی مدل با ماتریس کوواریانس داده‌های مشاهده شده، معادل شده باشد. بدین معنی که ماتریس نزدیک صفر باشد.

گام موجود در این مرحله به شرح زیر است:

الف. بررسی معیار کلی تناسب مدل و قابلیت آزمون پذیری مدل و ارزیابی اصلاحات مورد نیاز

هنگامی که یک مدلی تخمین زده می‌شود برنامه نرم افزاری یکسری آمارهایی از قبیل خطای استاندارد، اعداد معنی داری^۲ و غیره را درباره ارزیابی تناسب مدل با داده‌ها منتشر می‌کند.

³ Modification Index

⁴ Goodness of Fit Index

⁵ Adjusted Goodness of Fit Index

⁶ Root Mean Square Residuals

¹ Evaluation of Fit

² T – Value

باشد، برازش خوبی با داده‌ها دارند اما مدل‌هایی که RMSEA آن‌ها بیشتر از ۰/۱ باشد، برازندگی ضعیفی دارند.

تفسیر مدل: اگر آزمونهای تناسب نشان دهند که مدل به طور کافی متناسب با داده‌ها می‌باشد در این مرحله ما بر روی عوامل مشخص شده (پارامترهای مدل) مدل متناسب شده تمرکز نموده و معناداری پارامترهای مدل مورد ارزیابی قرار می‌گیرد. بدین ترتیب لازم است در ابتدا مدل تخمین غیر استاندارد به منظور سنجش تناسب شاخص‌ها به دست آید.

• آزمون χ^2 هر چه کمتر باشد بهتر است، زیرا این آزمون اختلاف بین داده و مدل را نشان می‌دهد.

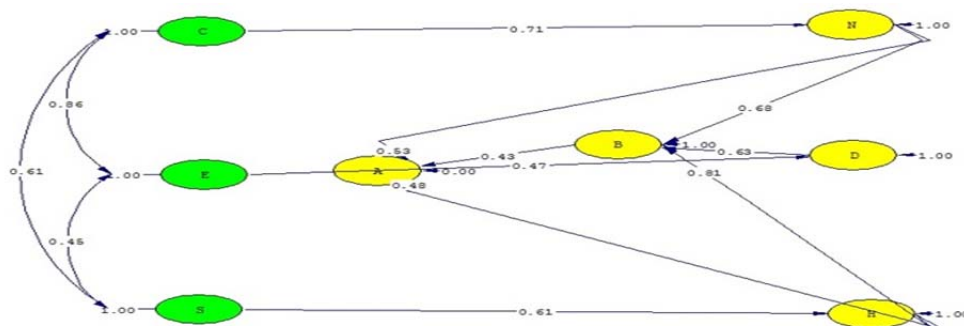
• آزمون GFI و AGFI از ۹۰ درصد بایستی بیشتر باشد.
 • آزمون RMSE هر چه کمتر باشد بهتر است؛ زیرا این آزمون یک معیار برای میانگین اختلاف بین داده‌های مشاهده شده و داده‌های مدل است. به عبارت دیگر RMSEA برای مدل‌هایی که برازندگی بسیار خوبی داشته باشند، کوچک‌تر از ۰/۰۵ است و مدل‌هایی که RMSEA آن‌ها بین ۰/۰۵ و ۰/۰۸

جدول ۴: شاخص‌های برازندگی مدل اولیه

نتیجه	مقدار قابل قبول	مقدار به دست آمده	شاخص‌های برازش
برازش ضعیف	کوچک‌تر از ۳	۳/۴۱	شاخص کای دو بر درجه آزادی
برازش ضعیف	کوچک‌تر از ۰/۰۸	۰/۰۹۰	RMSEA
برازش ضعیف	بزرگ‌تر از ۰/۹	۰/۸۳	GFI
برازش ضعیف	بزرگ‌تر از ۰/۹	۰/۸۱	AFGI

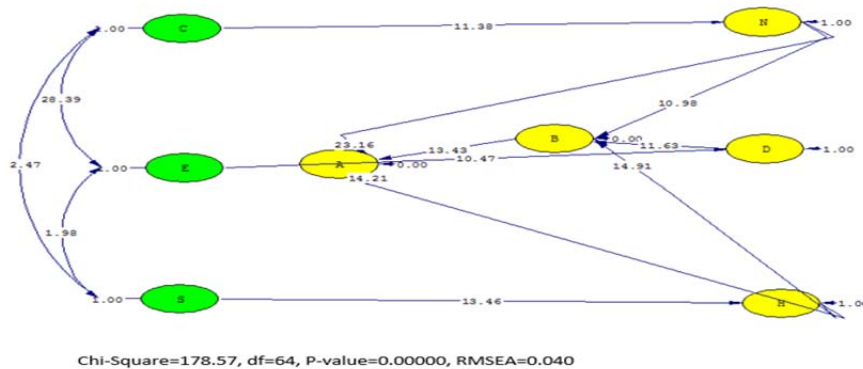
اصلاح مدل: همانطور که در بخش قبل گفته شد، برازش مدل اولیه ضعیف است. (با توجه به نتایج ارائه شده در جدول ۴-۴)، به همین دلیل با تغییر بعضی روابط به اصلاح مدل پرداخته شد. بنا به پیشنهاد نرم افزار، مدل نهایی با کمی تغییر در مدل اولیه ارائه شد که خروجی آن را در شکل‌های ۵ و ۶ نشان داده شده‌اند.

بر پایه این برون‌داد، آزمون دقیق مجذور کای دو، مدل مورد نظر نیازمند اصلاح است. افزون بر این، با توجه به مقدار به دست آمده از شاخص RMSEA که بزرگتر از مقدار توصیه شده ۰/۰۸ است، نتیجه گرفته می‌شود که درجه تقریب در جامعه بزرگ است، بنابراین مدل مورد بررسی بهتر است تعدیل شود؛ بعد از آن مدل جدید بر مبنای پیشنهاد نرم‌افزار ارائه شد. مدل نهایی در شکل‌های ۵ و ۶ نشان داده شده‌اند.

Chi-Square=178.57, df=64, P-value=0.00000, RMSEA=0.040

شکل ۵. مدل معادله ساختاری نهایی تحقیق، به دست آمده از نرم افزار لیزرل

شکل ۶. مدل معادله ساختاری نهایی تحقیق (مقدار t)، به دست آمده از نرم افزار لیزرل

و سایر شاخص‌ها نیز در محدوده‌ی مناسب قرار دارند و نشان می‌دهند مدل از لحاظ شاخصهای تناسب قابل قبول است. شاخص‌های برازش در جدول شماره ۵ نشان داده شده‌اند. با توجه به این شاخص‌ها به مطلوبیت مدل پی می‌بریم.

جهت سنجش تخمین مدل، از آزمون کای دو استفاده شد که این مقدار در مدل برابر با ۱۷۸/۵۷ و درجه آزادی ۶۴ به دست آمد. بر این اساس این نسبت کای دو به درجه آزادی آن برابر ۲/۷۹ می‌گردد که از عدد مجاز ۳ کوچک‌تر بوده، RMSEA به دست آمده در مدل جدید برابر ۰/۷ است که بسیار مطلوب است

جدول ۵. شاخص‌های برازندگی مدل

عامل	مقدار به دست آمده	مقدار قابل قبول	نتیجه
شاخص کای دو بر درجه آزادی	۲/۷۹	کوچک‌تر از ۳	قابل قبول
RMSEA	۰/۰۷۰	کوچک‌تر از ۰/۰۸	قابل قبول
GFI	۰/۹۳	بزرگ‌تر از ۰/۹	قابل قبول
AFGI	۰/۹۱	بزرگ‌تر از ۰/۹	قابل قبول

فرضیه دوم: باورهای هنجاری اعضای هیات علمی دانشگاه‌های شهر اهواز بر نگرش ایشان نسبت به استفاده از خدمات پایگاه‌های دسترسی آزاد تأثیر دارد
بار عاملی به دست آمده در ارتباط بین باورهای هنجاری و هنجارذهنی اعضای هیات علمی ۰/۴۷ به دست آمده است، با توجه به اینکه عدد به دست آمده بزرگتر از ۰/۳ است می‌توان نتیجه گرفت که بین باورهای هنجاری و هنجارذهنی هیات علمی ارتباط معنی داری وجود دارد و فرضیه تایید می‌شود.

فرضیه سوم: بین باورهای کنترل شده بر کنترل رفتاری اعضای هیات علمی دانشگاه‌های شهر اهواز با قصد استفاده از خدمات پایگاه‌های دسترسی آزاد رابطه وجود دارد؟

بررسی فرضیه‌های تحقیق بر اساس مدل معادلات ساختاری
فرضیه اول: باورهای رفتاری اعضای هیات علمی دانشگاه‌های شهر اهواز بر نگرش ایشان نسبت به استفاده از خدمات پایگاه‌های دسترسی آزاد تأثیر دارد.
بار عاملی به دست آمده در ارتباط بین باورهای رفتاری و هنجارذهنی اعضای هیات علمی ۰/۷۱ به دست آمده است، با توجه به اینکه عدد به دست آمده بزرگتر از ۰/۳ است می‌توان نتیجه گرفت که بین باورهای رفتاری و هنجارذهنی هیات علمی ارتباط معنی داری وجود دارد و فرضیه تایید می‌شود.

به اینکه عدد به دست آمده بزرگتر از $0/3$ است می‌توان نتیجه گرفت که بین قصد و رفتار اعضای هیات علمی ارتباط معنی داری وجود دارد و فرضیه تایید می‌شود.

فرضیه هشتم: باورهای رفتاری اعضای هیات علمی دانشگاههای شهر اهواز در استفاده از خدمات پایگاههای دسترسی آزاد بر باورهای کنترلی ایشان تأثیر دارد. بار عاملی به دست آمده در ارتباط بین باورهای رفتاری و باورهای کنترلی اعضای هیات علمی $0/61$ به دست آمده است، با توجه به اینکه عدد به دست آمده بزرگتر از $0/3$ است می‌توان نتیجه گرفت که باورهای رفتاری و باورهای کنترلی اعضای هیات علمی ارتباط معنی داری وجود دارد و فرضیه تایید می‌شود.

نتایج آزمون معادلات ساختاری در بررسی فرضیه اصلی پژوهش

بین متغیرهای نظریه رفتار برنامه ریزی شده با قصد استفاده از خدمات پایگاههای دسترسی آزاد رابطه چندگانه وجود دارد؟

همانطور که در شکل (۱۲) ملاحظه می‌شود، به طور همزمان سه متغیر نظریه رفتار (نگرش، هنجارهای ذهنی و کنترل رفتاری هدایت شده) با قصد رفتاری با بارهای $0/68$ ، $0/63$ و $0/81$ ارتباط خطی چندگانه و مستقیم دارد و سه متغیر دیگر ارتباط چندگانه با واسطه دارند. در مدل نهایی (اصاح شده)، ۴ رابطه به شرح زیر اضافه شده است:

نگرش به رفتار به صورت مستقیم با ضریب تأثیر $0/53$ ، کنترل رفتاری هدایت شده به رفتار با ضریب $0/48$ ، باورهای رفتاری به باورهای هنجاری با ضریب تأثیر $0/86$ ، باورهای هنجاری به باورهای کنترل شده با ضریب تأثیر $0/45$ به مدل اضافه شده است.

بارهای عاملی سایر متغیرها با کمی تغییر عبارتند از: باورهای رفتاری به نگرش $0/71$ ، باورهای هنجاری به هنجارهای ذهنی $0/47$ ، باورهای کنترل شده به کنترل هدایت شده $0/61$ ، نگرش به قصد رفتاری $0/68$ ، هنجارهای ذهنی به قصد رفتاری $0/63$ ، کنترل رفتاری هدایت شده به قصد رفتاری

بار عاملی به دست آمده در ارتباط بین باورهای کنترل شده بر کنترل رفتاری اعضای هیات علمی $0/61$ به دست آمده است، با توجه به اینکه عدد به دست آمده بزرگتر از $0/3$ است می‌توان نتیجه گرفت که باورهای کنترل شده بر کنترل رفتاری هیات علمی ارتباط معنی داری وجود دارد و فرضیه تایید می‌شود.

فرضیه چهارم: نگرش اعضای هیات علمی دانشگاههای شهر اهواز بر قصد ایشان در استفاده از خدمات پایگاههای دسترسی آزاد تأثیر دارد. بار عاملی به دست آمده در ارتباط بین نگرش بر قصد اعضای هیات علمی $0/68$ به دست آمده است، با توجه به اینکه عدد به دست آمده بزرگتر از $0/3$ است می‌توان نتیجه گرفت که نگرش بر قصد هیات علمی ارتباط معنی داری وجود دارد و فرضیه تایید می‌شود.

فرضیه پنجم: هنجارهای ذهنی اعضای هیات علمی دانشگاههای شهر اهواز بر قصد ایشان در استفاده از خدمات پایگاههای دسترسی آزاد تأثیر دارد.

بار عاملی به دست آمده در ارتباط بین هنجارهای ذهنی با قصد اعضای هیات علمی $0/63$ به دست آمده است، با توجه به اینکه عدد به دست آمده بزرگتر از $0/3$ است می‌توان نتیجه گرفت که هنجارهای ذهنی با قصد اعضای هیات علمی ارتباط معنی داری وجود دارد و فرضیه تایید می‌شود.

فرضیه ششم: کنترل رفتاری درک شده اعضای هیات علمی دانشگاههای شهر اهواز بر قصد ایشان در استفاده از خدمات پایگاههای دسترسی آزاد تأثیر دارد. بار عاملی به دست آمده در ارتباط بین کنترل رفتاری درک شده بر قصد اعضای هیات علمی $0/81$ به دست آمده است، با توجه به اینکه عدد به دست آمده بزرگتر از $0/3$ است می‌توان نتیجه گرفت که کنترل رفتاری درک شده بر قصد اعضای هیات علمی ارتباط معنی داری وجود دارد و فرضیه تایید می‌شود.

فرضیه هفتم: قصد اعضای هیات علمی دانشگاههای شهر اهواز در استفاده از پایگاههای دسترسی آزاد بر رفتار استفاده ایشان تأثیر دارد.

بار عاملی به دست آمده در ارتباط بین قصد اعضای هیات علمی و رفتار استفاده از آنها $0/43$ به دست آمده است، با توجه

موسسه کوچک در زمینه پذیرش فناوری اطلاعات معنادار است. یافته‌ها از مدل نهایی این پژوهش نشان داد که باورهای هنجاری به صورت مستقیم با رفتار مدیران شرکت‌ها تأثیر گذاشته است. همچنین نگرش بر باورهای رفتاری، باورهای هنجاری، باورهای کنترل شده، هنجارهای ذهنی و کنترل رفتاری تأثیر می‌پذیرد. همچنین آنان بر اساس یافته‌های خود نظریه رفتار برنامه‌ریزی شده آیزن را به عنوان نظریه عمومی مناسب برای توجیه پذیرش فناوری اطلاعات در موسسات کوچک معرفی کردند. نتایج بررسی فرضیه سوم نشان داد که بین متغیر باورهای کنترل شده اعضای هیات علمی و کنترل رفتاری استفاده‌کننده از آن‌ها رابطه معنی‌دار وجود دارد. نتایج حاصل از مدل معادله ساختاری نشان داد که باورهای کنترل شده و کنترل رفتاری رابطه معنی‌داری وجود دارد. این بدان معنی است که عقاید فرد در مورد حضور عواملی که ممکن است بر رفتار فرد اثر بگذارند، بر درک فرد از کنترل بیشتر بر اجرای کار اثر می‌گذارد. همچنین کنترل رفتاری و قصد رفتاری رابطه معنی‌داری را نشان می‌دهد. در اینجا نیز رابطه مستقیمی بین باورهای کنترل شده و قصد رفتاری وجود ندارد. نتایج بررسی فرضیه چهارم نشان داد که بین متغیر نگرش اعضای هیات علمی و قصد استفاده‌کننده از آن‌ها رابطه معنی‌دار وجود دارد. این نتیجه با نتایج مطالعات «هو» و همکاران و «ماتیسون» مطابقت دارد. (هو و همکاران، ۱۹۹۹؛ ماتیسون، ۱۹۹۱) از این رو، اگر پایگاه‌های اطلاعاتی سعی کنند فرایند استفاده از خدمات را به یک فرایند لذت‌بخش تبدیل کنند و امکانات لازم را به گونه‌ای فراهم آورند که انگیزه کاربران برای استفاده بیشتر شود، افراد مدت زمان بیشتری را به استفاده از خدمات پایگاه‌های داده اختصاص خواهند داد. همچنین، هونگ و همکاران (۲۰۰۹) در تحقیق خود پذیرش کاربران از سیستم مدیریت اسناد الکترونیک را بررسی کرده‌اند. مدل تحقیق بر مبنای تئوری رفتار برنامه‌ریزی شده است. مدل تحقیق آنها از شش متغیر (سودمندی درک شده، سهولت استفاده درک شده، آموزش، اعتماد، نوآوری شخصی، قابلیت سازگاری) ۹ که بر نگرش، دو متغیر (اثر خارجی و اثر میان فردی) که بر هنجارهای ذهنی و در متغیر خودکارآمدی و شرایط تسهیل‌کننده که بر کنترل رفتاری درک شده اثر می‌گذارند

۰/۸۱ و قصد رفتاری به رفتار با ضریب تأثیر ۰/۴۳ بارهای عاملی مدل هستند. به دلیل اینکه همه بارهای عاملی بیشتر از ۰/۳ هستند، رابطه مطلوبی را بین عوامل نشان می‌دهد.

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج بررسی فرضیه اول نشان داد که بین متغیر باورهای رفتاری اعضای هیات علمی و نگرش استفاده‌کننده از آن‌ها رابطه معنی‌دار وجود دارد. لازم به ذکر است باورهای ارتباط مستقیم با قصد رفتاری ندارد. به طوریکه باورهای رفتاری، بر نگرش افراد به استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی اثر می‌گذارد. به بیان دیگر عقاید در مورد عواقب احتمالی رفتار، باعث ایجاد نگرش مطلوب یا نامطلوب نسبت به رفتار می‌شود. این نتیجه با نتایج مطالعات «بامبرگ» دیگران مطابقت دارد (بامبرگ و همکاران^۱، ۲۰۰۳). در واقع مراجعان به پایگاه‌های اطلاعاتی به این علت از این پایگاه‌ها استفاده می‌کنند چون اعتقاد دارند استفاده از این خدمات باعث خواهد شد تا اطلاعات مورد نیاز خود را به سرعت بیابند. همچنین معتقدند که با استفاده از این پایگاه‌ها، می‌توانند از زمان خود بهتر استفاده نمایند. هریسون و همکاران (۱۹۹۷) در پژوهشی دریافتند که نگرش، برداشت از کنترل رفتاری و هنجار ذهنی در پیش‌بینی تصمیم‌مدیر یک موسسه کوچک در زمینه پذیرش فناوری اطلاعات معنادار است. نتایج بررسی فرضیه دوم نشان داد که بین متغیر باورهای هنجاری اعضای هیات علمی و هنجار ذهنی استفاده‌کننده از آن‌ها رابطه معنی‌دار وجود دارد. یعنی در واقع، استفاده‌کنندگان از پایگاه‌های اطلاعاتی انتظار دارند که از این خدمات استفاده کنند و مسئولان این بخش‌ها از این امر حمایت کنند. این باعث می‌شود که شخص باور کند که استفاده از این پایگاه‌ها به موفقیت و پیشرفت وی منجر خواهد شد. همچنین، بین هنجار ذهنی و قصد رفتاری رابطه معنی‌داری است. لازم به ذکر است باورهای هنجاری ارتباط مستقیم با قصد رفتاری ندارد. هریسون و همکاران (۱۹۹۷) در پژوهشی دریافتند که نگرش، برداشت از کنترل رفتاری و هنجار ذهنی در پیش‌بینی تصمیم‌مدیر یک

¹ Bamberg et al

همانطور که ملاحظه می شود، به طور همزمان سه متغیر نظریه رفتار (نگرش، هنجارهای ذهنی و کنترل رفتاری هدایت شده) با قصد رفتاری ارتباط خطی چندگانه و مستقیم دارد و سه متغیر دیگر ارتباط چندگانه با واسطه دارند. همانگونه که مشاهده می شود، کلیه فرضیه‌ها مورد تأیید قرار گرفت و نتایج با مطالعه‌های آیزن، ونگ و همکاران و چنگ و همکاران همسو می باشد. افزون بر این، روابط دیگری نیز فراتر از الگوی آیزن شناسایی شد. این تحقیق، نقش و اهمیت باورهای رفتاری و کنترل رفتار هدایت شده را در شکل دهی به رفتار بسیار برجسته کرد. هر چند در مدل آیزن، تنها باورهای هنجاری بر نگرش تأثیر می گذارد، اما در مدل نهایی تحقیق، نگرش و کنترل رفتار هدایت شده نیز به طور مستقیم بر رفتار تأثیر دارد. برخلاف مدل آیزن و پژوهش‌های «ونگ» و همکاران و «چنگ» و همکاران، نگرش نیز به صورت مستقیم بر رفتار استفاده کننده تأثیر می گذارد. یافته دیگر پژوهش، اثر مستقیم و معناداری است که باورهای رفتاری و باورهای کنترل بر هم دارند (ونگ و همکاران، ۲۰۰۷؛ چنگ و همکاران، ۲۰۰۶). این تأثیر، در مدل آیزن دیده نشده بود. در نهایت می توان اینگونه بیان کرد که الگوی آیزن، الگویی قابل اتکا در جهت برنامه ریزی و هدایت رفتارهای مخاطبان، دانشجویان و اعضای هیئت علمی به سمت استفاده از خدمات الکترونیکی پایگاه‌های اطلاعاتی است و مدیران و مسئولان مرتبط در دانشگاه، می توانند در جهت سوق دادن افراد به استفاده از فن آوری‌های الکترونیکی به کاررفته در کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع رسانی دانشگاهی از این الگو در تصمیم گیری‌ها بهره گیری کنند. آنچه به منزله یک اصل بدیهی در برابر ما قرار دارد این است که امکانات بالقوه و شگرفی در محیط فن آوران در اختیار کاربران آن است که باید با رویکردهای کنجکاوانه و پژوهشگرانه به شناسایی عوامل تأثیرگذار در به کارگیری آن‌ها پرداخت. به علاوه سهولت استفاده از پایگاه‌های داده‌ها، به وجود آوردن نگرشی مثبت بین متقاضیان به کارگیری از پایگاه و بررسی موشکفانه رفتار مخاطبان، باعث بهبود عملکرد هر دو طرف خواهد شد.

تشکیل شده است. که این سه عامل (نگرش، هنجارهای ذهنی، کنترل رفتاری درک شده) خود از عوامل موثر بر قصد استفاده هستند. نتایج تحقیق نشان داد کنترل رفتاری درک شده، هنجارهای ذهنی و نگرش هر سه بر قصد استفاده اثر می گذارند. تمامی فرضیه‌ها در این تحقیق به جز تأثیر نوآوری فردی و قابلیت سازگاری بر نگرش به تأیید رسیده است. یافته‌های پژوهش نشان داد که بین متغیر قصد رفتاری اعضای هیات علمی و هنجارهای ذهنی استفاده کننده از آن‌ها رابطه معنی دار وجود دارد. نتایج حاصل از مدل معادله ساختاری نشان داد که قصد رفتاری و هنجار ذهنی با بار عاملی ۰/۶۳، گویای معنی دار بودن این رابطه است. هر چند این یافته‌ها با نتایج مطالعات «هو» و همکاران و «ماتیسون» مطابقت ندارد. (هو و همکاران، ۱۹۹۹؛ ماتیسون، ۱۹۹۱)، اما با نتایج مطالعه‌های «آجن» و «ونگ» و همکاران و «چنگ» و همکاران همسو است. (آجن، ۱۹۸۵؛ ونگ و همکاران، ۲۰۰۷؛ چنگ و همکاران، ۲۰۰۶). نتایج بررسی فرضیه ششم نشان داد که بین متغیر قصد رفتاری اعضای هیات علمی و کنترل رفتاری استفاده کننده از آن‌ها رابطه معنی دار وجود دارد. خلفه نیلساز و همکاران (۱۳۹۲) به بررسی رابطه بین سازه‌های نظریه رفتار برنامه ریزی شده با رفتار ایمن عبور از خیابان در دانش آموزان چهارم ابتدایی شهر تهران پرداختند. نتایج این پژوهش نشان داد که رابطه رفتار ایمن عبور از خیابان با سازه‌های قصد، کنترل رفتاری درک شده، انگیزه پیروی، ارزشیابی پیامد و اعتقادات نرمی معنادار بود اما با سازه اعتقاد رفتاری معنادار نبود. نتایج رگرسیون خطی مشخص کرد که قصد رفتاری با پسگویی کننده مناسبی برای رفتار ایمن عبور از خیابان می باشد. نتایج بررسی فرضیه هفتم نشان داد که بین متغیر باورهای رفتاری اعضای هیات علمی و باورهای کنترلی استفاده کننده از آن‌ها رابطه معنی دار وجود دارد. نتایج بررسی فرضیه هشتم نشان از این دارد که متغیرهای نگرش، قصد رفتاری و کنترل رفتاری هدایت شده، رفتار را تبیین می نمایند. پس می توان به این نتیجه رسید که رفتار به عنوان یک متغیر وابسته توسط سه متغیر که یکی از آن‌ها قصد رفتاری است رابطه چندگانه دارد. همچنین این قضیه در مورد قصد رفتاری نیز صادق است،

منابع

- reasoned action. *Basic and Applied Social Psychology*, 25, 175-188.
- Cheng, T.C.E. and others. (2006). Adoption of Internet Banking: an empirical study in Hong Kong. *Decision Support System*, 42, 1558-1572.
- Fishbein, M & I. Ajzen (1975). *Belief, attitude, intention, and behavior: An introduction to theory and research*. Reading, MA: Addison-Wesley.
- Harrison, D. and others (1997). Executive decisions about information technology and competitive strategy in small business: theory and empirical tests. *information systems research*, 8(2), 171-195.
- Hu, P. J; Chan, Y. K; Sheng, L. R and Tam, K. Y (1999). Examining the technology acceptance model using physician acceptance of telemedicine technology. *Journal of Management Information Systems*, 16 (2), 91 - 112.
- Hung, S.Y; Tang, K.Z; Chang, C.M; Ke, C.D (2009). User acceptance of the E-Government services: the case of online taxfiling and payment system. *Government Information Quarterly*, 26, 387-397.
- Mathieson, K (1991). Predicting user intentions: Comparing the technology acceptance model with theory of planned behavior. *Information Systems Research*, 2 (3), 173-191.
- Rogers, Everett M.; Chaffee, Steven H (1983). Communication as an Academic Discipline: A Dialogue. *Journal of Communication*, 33(3), 18-30.
- Siegel D.M.; (2008) Accepting technology and overcoming resistance to change using the motivation and acceptance model; Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Doctor of Philosophy in the Department of Educational Research, Technology, and Leadership in the College of Education at the University of Central Florida Orlando.
- Wang, M. S; Chen, C. C; Chang, S. C and Yang, Y. H (2007). Effects of online shopping attitudes, subjective norm and control beliefs on online shopping intention: a test of the theory of Planned behavior. *International Journal of Management*, 24(2), 296-302.
- Wolf FM. (1986). *Meta-analysis*; Newbury Park: Sage.
- آشوغ و همکاران (۱۳۹۲). کاربرد نظریه رفتار برنامه ریزی شده برای پیش بینی رفتارهای ایمن رانندگی در رانندگان کامیون. آموزش بهداشت و ارتقای سلامت ایران (فارسی)، ۱(۳)، ۵-۱۴
- جعفرزاد، آ. (۱۳۷۹). آشنایی با بانکهای اطلاعاتی. تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه ها (سمت) ص. ۱.
- حقیقی نسب، م؛ کلانتری، ف. (۱۳۸۸). پذیرش خدمات بانکداری الکترونیکی را بر اساس مدل تجزیه رفتار برنامه ریزی شده در بانک های دولتی و خصوصی شهر تهران در بانک دولتی ملت و با خصوصی سامان. *پژوهشهای مدیریت*، ۲(۴)، ۱۳۱-۱۵۳.
- خلفه نیلساز، م. و همکاران (۱۳۹۲). رابطه بین سازه های نظریه رفتار برنامه ریزی شده با رفتار ایمن عبور از خیابان در دانش آموزان چهارم ابتدایی شهر تهران. *مجله علمی دانشگاه علوم پزشکی ایلام*، ۲۱(۳)، ۱۵۵-۱۶۱.
- لگزیان، م؛ حدادیان، ع.؛ کفاشان، مجتبی (۱۳۹۲). بررسی ادراک دانشجویان از خدمات الکترونیکی کتابخانه های دانشگاهی: پژوهشی بر مبنای نظریه رفتار برنامه ریزی شده آجزن. *پردازش و مدیریت اطلاعات*، ۲۹(۲)، ۳۳۳-۳۵۰.
- مختارپور، ر. (۱۳۸۸). منابع غیر رسمی اطلاعات و رفتار اطلاعاتی: کنکاش در علل و عوامل گرایش کاربران به منابع اطلاعاتی غیررسمی. *مجله علوم و فناوری اطلاعات*، ۲۴(۴)، ۱۲۷-۱۴۱.
- نظری، ف؛ خسروی، ف؛ نوشین فرد، ف. (۱۳۹۱). پیش بین های مؤثر در پذیرش پایگاه های اطلاعاتی پیوسته توسط اعضای هیئت علمی. *مجله پژوهشنامه کتابداری و اطلاع رسانی*، ۲(۲).
- نظری، ف؛ خسروی، ف؛ باب الحوائجی، ف. (۱۳۹۱). رابطه درک ویژگی های پایگاه های اطلاعاتی پیوسته و پذیرش آنها توسط زنان عضو هیئت علمی. *فصلنامه علمی پژوهشی زن و فرهنگ*، ۴(۱۳)، ۹۵-۱۰۷
- Ajzen, I (1985). *From intentions to actions: A theory of planned behavior*. In J. Kuhl & J. Beckman (Eds.), *Action-control: From cognition to behavior* Heidelberg: Springer, 11-39
- Ajzen, I. (1991). *The theory of planned behavior*. *Organizational Behavior and Human*
- Bamberg, S, I. Ajzen, & P. Schmidt (2003). Choice of travel mode in the theory of planned behavior: The roles of past behavior, habit, and

Using behavior of open access databases among faculty members based on theory of planned behavior
(Case study: Ahvaz universities)

Mahsa Vasizadeh² | Fariba Nazari¹

1-Master student of the Department of Information Science and Knowledge, Ahvaz Branch, Islamic Azad University, Ahvaz, Iran

2- Assistant Professor, Department of Information Science, Ahvaz Branch, Islamic Azad University, Ahvaz, Iran
(Corresponding Author). nazari_lib@yahoo.com

Abstract

Objective: This study aims to "study the behavior of Open Access among faculty members of universities of Ahvaz base on Ajzen and Fishbein model" is done.

Methods: The method of causal modeling or structural equation model. A sample of 298 faculty members of universities in Ahvaz of public universities, Azad and Payamnour universities. Data were collected using a questionnaire based on the Ajzen model. The confirmatory factor analysis and structural equation modeling to assess the structural model was used based on the Diagram of LISREL software.

Results: The results of the structural equation model is the relationships established in the form of beliefs and attitudes of behavior, attitude and behavioral intention and behavior, subjective norms normative beliefs, subjective norms with intention, intention, and behavior, beliefs controlled by controlling the behavior guidance By controlling behavior directed by intention and behavior, beliefs, behaviors and beliefs controlled, behavioral beliefs and normative beliefs, normative beliefs and beliefs controlled. The poor fit of the model was assessed at the beginning but after some relation to proposed changes to the software achieved a good fit. Compared to the Ajzen model, 4 relationships have been found.

Conclusion: Planned Behavior Pattern is a reliable model for planning and guiding the behaviors of audiences, students, and faculty members toward the use of electronic database services.

Key words: faculty members, open access databases, theory of planned behavior, using behavior.